

Om det prekära läget för Göteborgs universitet

Bo Rothstein

Två artiklar publicerade i Göteborgsposten 2008-08-17 och 08-17.

Artikel I

Den 18 juni var en svart dag för Göteborgs universitet. Det var nämligen dagen då Vetenskapsrådet meddelade sitt beslut om fördelningen av det sk. Linnéforskningsstödet. Av de tjugo ansökningar som beviljades fick Göteborgs universitet ynka en, vilket innebär en bottennotering jämfört med de andra stora universiteten. För t ex Lunds universitet gick det bättre, man kammade hem inte mindre än sex av dessa mycket stora och prestigefyllda forskningsanslag. Därmed upprepades ett mönster eftersom förra gången det begav sig (2005) fick Göteborg även då bara en ansökning beviljad medan Lund fick hela åtta Linnéstöd. En tillfällighet? Jag är övertygad om att så inte är fallet utan att detta har sin grund i en sedan länge etablerade inställning som bäst kan beskrivas med ordet *provinsialism*.

För att förstå innebörden av vad som skett kan några saker behöva förklaras, t ex vad detta med Linnéstödet står för. Bakgrunden är följande: För en cirka sex år sedan kunde de som var lite lyhörda börja ana sig till ett nytt ljud i det svenska forskningslandskapet. Politiken att smeta ut forskningsresurserna lika över hela landet till alltfler lärosäten i en mängd små forskningsprojekt hade kommit till vägs ände. Istället började man från Utbildningsdepartementet, Vetenskapsrådet och flera andra stora forskningsfinansiärer tala om vikten av att man måste våga satsa också på spetsforskning där stora resurser koncentrerades till ett fåtal framstående forskningsmiljöer. Dessa skulle vara sådana som kunde anses hävda sig väl i internationell konkurrens och som präglades av stort vetenskapligt nytänkande. Man började tala om vikten av att satsa på ”starka forskningsmiljöer”, ”excellens”, ”spetsforskning” och ”ledande forskare” – termer som tidigare inte alls varit gångbara inom svensk forskningspolitik.

Detta omslag i forskningspolitiken följer en internationell trend där inte minst Storbritannien och Tyskland varit ledande. Etablerandet av Linnéstödet som anslagsform var emellertid något principiellt nytt i att nu kunde inte enskilda forskare längre söka anslag direkt hos Vetenskapsrådet. Istället utformades processen som en konkurrens mellan de olika

universiteten vars ledningar har fått stå som ansvariga sökanden. Universitetsledningarna har därför på ett helt annat sätt än tidigare förväntats vara aktiva i processen med att skapa stora tvärvetenskapliga och förhoppningsvis konkurrenskraftiga forskningsprogram. Den forskningspolitiska idén bakom denna ordning har varit att i ett litet land kan inte alla universitet göra allt utan specialisering och kraftsamling är helt nödvändig.

Med Linnéstödet som anslagsform har man således från statsmakternas sida försökt få universitetsledningarna att agera strategiskt och på ett helt annat sätt än tidigare omprioritera sina resurser och därmed aktivt bidra till att identifiera starka forskningsprofiler och stödja dessa för att få fram slagkraftiga forskningsansatser. För att använda fotbollsspråket står det i denna tävling nu 14-2 i matchen mellan Göteborg och Lund. Även gentemot de andra stora universiteten ligger Göteborg på ett klart minus. Och det handlar om i dessa sammanhang mycket stora pengar eftersom varje Linnéanslag ligger runt 75 miljoner kronor.

Hur skall man förklara dessa två misslyckanden för Göteborgs universitet? I uttalanden till media har man hävdats att forskningen vid Göteborgs universitet inte är sämre än vid andra lärosäten men att man misslyckats med att "kommunicera" hur bra man är (GP 19/6). Det antyder att problemet huvudsakligen skulle vara av kosmetisk art och kunna lösas genom att man anställer några fler forskningsinformatörer och kommunikationskonsulter. Min bild är den rakt motsatta, nämligen att misslyckandet bygger på att det vid Göteborgs universitet sedan lång tid tillbaka finns en destruktiv dold agenda som man nu får betala ett mycket högt pris för. Man har helt enkelt inte i tid uppfattat de nya krav som ställs och som handlar om att prioritera sina resurser så att man står sig i tuff internationell konkurrens.

En genomgång som jag gjort av de forskningsmiljöer jag kan bedöma som beviljats dessa stora anslag visar på två saker. För det första har man lyckats att samordna forskare runt en vetenskapligt pregnant problemställning *från många olika forskningsområden*. Det har handlat om att skapa samarbete mellan forskare från så olika ämnen som filosofi, historia, fysik naturgeografi och rättssociologi för att ta bara ett exempel. Dels finns i ledningen för dessa program forskare som är verkligt internationellt framstående såsom man numera kan mäta detta, t ex i form av hur ofta deras arbeten citeras i andra forskares publikationer.

När det gäller tvärvetenskapligt samarbete vet alla som försökt sig på detta att sådant inte är lätt att åstadkomma. Det kräver ofta en lång tid av förberedelser för att forskare från helt olika

discipliner skall kunna etablera en samsyn om vad som är ett fruktbart vetenskapligt problem som man gemensamt skulle kunna arbeta med. Mycket talar för att skapandet av sådana tvärvetenskapliga projekt är beroende av att det finns internationellt framstående forskare som också har förmågan att ta på sig rollen som kreativa entreprenörer. För att detta skall vara möjligt måste det finnas tvärvetenskapliga centrumbildningar vid universitetet som gör sådana samarbeten alls möjliga. Vad jag kan se är det just här som ledningen för Göteborgs misslyckats, nämligen att dels med att identifiera möjliga tvärvetenskapliga samarbetsmöjligheter och dels att stödja de forskare som är internationellt framstående i att ta ansvar för arbetet med att arbeta fram vinnande ansökningar.

Jag har naturligtvis inte ingående kunskaper om alla forskningsmiljöer vid Göteborgs universitet. Men från min horisont har Göteborgs universitet inte en lednings- och organisationskultur som svarar upp mot de forskare som vill och har dokumenterat att de kan bedriva forskning på internationell spetsnivå. I ljuset av mina erfarenheter framstår vad som stadgats i universitetets strategiska plan om vikten att ”förbättra möjligheten till forskning av hög internationell klass” som inte mer än till intet förpliktigande prat. De forskare som tilldelats ledande befattningar, som blivit chefer för centrumbildningar och de forskare vars argument man lyssnat på är inte de som är internationellt framstående av den kaliber som krävs för att komma ifråga för t ex Linnéstöd. Istället har det handlat om att ligga väl till hos den lokala Göteborgska politiska, mediala och ekonomiska makteliten och, inte minst, att kunna skaka fram medel från dessa. Forskare med synnerligen svag internationell meritering har t ex getts ledande positioner vid viktiga centrumbildningar medan de med mycket stark ställning i det internationella forskarsamhället har förbigåtts.. Istället för att främja den forskning som är internationellt gångbar har man stött forskningsmiljöer som ligger miltals från den internationella forskningsfronten men som har som verksamhetsidé att anpassa sig till den lokala maktelitens behov av okritisk självbespeglning. I vissa stycken är detta gamla synder, men i mycket sitter denna provinsiella kultur kvar ”i väggarna” och präglar vad från ledningen på olika nivåer konkret prioriterar. I en kommande artikel skall jag ge exempel på hur denna inskränkta och alltmer dysfunktionella provinsialism vid Göteborgs universitet manifesterar sig.

Bo Rothstein

Artikel II

I min förra artikel hävdade jag att Göteborgs universitets misslyckanden att hävda sig i konkurrensen om de nya stora forskningsanslag som går under beteckningen Linnéstödet har sin grund i en sedan länge etablerad felsyn på vad som är viktigt (GP xx). Istället för att stödja forskning som hävdar sig väl internationellt har man prioriterat den provinsiella legitimiteten. Låt mig ge ett (av många möjliga) exempel på vilka uttryck detta kan ta sig. I universitetets *strategiska plan* finns det många vackra tankar nedtecknade, bland annat att lärosätet vill vara en viktig samhällsaktör i nära kontakt med det omgivande samhället. Den grundläggande principen för detta skall emellertid *"utgå från universitetet som en obunden institution som med hög integritet självständigt och kritiskt ger sitt bidrag till samhällsutvecklingen"*. Det finns naturligtvis forskargrupper vid Göteborgs universitet som försöker leva upp till denna vackra princip, men ofta är det raka motsatsen som gäller. Det handlar t ex om den forskning som bedrivs om den lokala och regionala demokratin och dess offentliga förvaltning. Här har universitetet nämligen ingått ett mycket märkligt avtal med Västra Götalandsregionen, Göteborgs stad och elva kranskommuner som innebär att principerna i den strategiska planen om integritet, självständighet och kritisk granskning ställs på huvudet. Avtalet finansierar större delen av forskningen vid en särskild institution kallad Förvaltningshögskolan, bland annat två professorer. Det innebär till sin konstruktion de som skall leda forskningen om hur den regionala och lokala demokratin fungerar för sina möjligheter till fortsatt forskning är direkt beroende av en fortsatt välvilja från de makthavare vars fögderi de *"med hög integritet, självständigt och kritiskt"* skall forska om.

Avtalet innebär för det första ett direkt ingrepp i hur Göteborgs universitet organiserar sin forskning inom detta område. Särskilt allvarligt är att med denna konstruktion avskärmas studenter och doktorander från de främsta forskarna och lärarna vid Göteborgs universitet inom detta område eftersom de inte finns på Förvaltningshögskolan utan på olika ämnesinstitutioner. Detta är naturligtvis ett svek mot studenterna och sänker kvalitén i både grund- och forskarutbildningen. Det kan i sammanhanget räcka med att framhålla att inget annat universitet i landet har organiserat verksamheten på detta sätt. För det andra skapar detta ett mycket osunt ekonomiskt beroendeförhållande mellan de som skall forska om hur den regionala och lokala demokratin fungerar och de ansvariga politiska makthavarna. På ren svenska handlar detta om att politikerna i Västra Götalandsregionen, Göteborgs stad och de elva kranskommunerna köper vetenskaplig legitimitet för sin verksamhet. Det är t ex ingen

hemlighet att särskilt den regionala demokratin fungerar dåligt ur ett medborgarperspektiv och att de regionala valen är ”de bortglömda valen”. Den regionala demokratin brottas helt enkelt med ett stort demokratiunderskott. Men i forskningen från Förvaltningshögskolan syns inte något om detta. Istället publicerar man rapporter som ger en rosenkimrande bild av den regionala demokratin med titlar som ”Det våras för regionen”.

Hur står sig då denna forskning kvalitetsmässigt? Kan den vara med i den konkurrens på hög internationell nivå som numera krävs? De kvalitetsmått som etablerats handlar alla om hur pass stort genomslag i forskarsamhället som forskningen har – helt enkelt om forskningen är så bra att andra forskare inom området tar intryck av och bygger vidare på forskningsresultaten. Tre mått brukar användas. Om forskarna lyckas erhålla anslag från vetenskapliga forskningsråd, om forskningen blir publicerad i internationellt etablerade vetenskapliga tidskrifter och om forskningsresultaten blir refererade av andra forskare när de i sin tur publicerar sina rapporter. Mätt på dessa vedertagna sätt håller forskningen vid Förvaltningshögskolan inte alls måttet utan ligger närmast uppseendeväckande dåligt till. Trots dessa uppenbara och för de ansvariga välkända kvalitetsproblem, och trots att man knappt kan fylla sina studieplatser och trots så svåra arbetsmiljöproblem så har Göteborgs universitet inte orkat agera och omorganisera verksamheten för att höja kvalitén. Tvärtom, lagda förslag om att göra något åt dessa missförhållanden har viftats bort.

Detta exempel illustrerar vad jag skrev om i min förra artikel, nämligen att i valet mellan internationell spetsforskning och att anpassa sig till den lokala maktelitens behov av okritisk självbespeglning har Göteborgs universitet valt det senare. Det finns som sagt många andra exempel på denna dysfunktionella provinsialism som präglar Göteborgs universitet och det är således inte att förvåna att man står sig slätt i konkurrensen med andra universitet om de nya stora forskningsanslagen. Vad jag kan se handlar detta inte om enskilda beslutsfattares misstag utan om en dominerande kultur vid Göteborgs universitet.

Det behöver knappast påpekas att för en stad som Göteborg och en region som Västsverige är ett framgångsrikt universitet centralt. Man skall emellertid i dessa sammanhang inte stirra sig blind på vad själva forskningsresultaten kan ge i form av nya säljbara produkter. Minst lika viktigt är att skapa en positiv kreativitets- och kunskapsspiral som man kan beskriva på följande sätt. Ett universitet med framgångsrik forskning drar till sig (och lyckas själv producera) framgångsrika yngre forskare. Dessa verkar emellertid inte bara som forskare utan

också som lärare, inte minst för de mera avancerade studenterna som går på master- och forskarutbildningar. Det innebär att ett framgångsrikt forskningsuniversitet i den nu alltmera internationaliserade och konkurrensbaserade utbildningsmarknaden drar till sig de mest ambitiösa och kreativa studenterna. I den nya kunskapsekonomi blir dessa, när de är färdiga med sin utbildning, den förmodligen viktigaste tillgången för stadens/regionens kultur-, närings- och samhällsliv. En region utan ett framgångsrikt universitet kommer inte bara att komma på efterkälken ekonomiskt utan kommer också att få ett fattigare kultur- och samhällsliv. Misslyckandet i konkurrensen om Linnéstödet är således inte bara en angelägenhet för dem som är verksamma vid Göteborgs universitet utan drabbar långsiktigt såväl staden som regionen.

Vad kan då göras? Man måste för det första inse att i det nya i forskningslandskapet gäller i högsta grad devisen att "den som inte syns i världen finns inte" och att i konkurrensen om forskningsanslag blir detta allt viktigare. Göteborgs universitet behöver profilera sig för att kunna visa upp något som sätter verksamheten på världskartan. När det gäller organisationsfrågor borde man mycket mera aktivt försöka "lära av de bästa". Det är t ex så att när världens ledande lärosäten rekryterar forskare så har de ett system som skiljer sig 180 grader från vad som är legio vid Göteborgs universitet. Inte minst lyckas de genom detta betydligt bättre med att uppnå jämställdhet.

Eftersom mycket av det jag pekat på är sådant som "sitter i väggarna" kommer det inte räcka med kosmetiska åtgärder av typen tjugiga men till intet förpliktigande formuleringar i olika måldokument. Ledningen måste istället tydligt visa att man tar misslyckandet med Linnestödet på allvar och inte såsom förra gången sopar frågan under mattan. Vidare måste man på ett helt annat sätt än nu inse vad som krävs för att hävda sig i det nya internationaliserade forskningslandskapet. Det innebär bland annat att man istället för den nuvarande Jantelagsinspirerade provinsialismen måste skapa strukturer som stödjer den forskning som förmår hävda sig internationellt.

Bo Rothstein

